

Ewa Borgosz

Warszawskie Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń

Ocenianie progresywne

Nie jest to tekst naukowy, moje wnioski i sam pomysł nie opierają się na dowodach naukowych i nie są poprzedzone badaniami. Są za to wynikiem moich doświadczeń jako nauczycielki i dyrektorki szkoły i wynikającej z nich intuicji.

Ocenianie progresywne polega na stałym obserwowaniu i odnotowywaniu postępów ucznia w zakresie wiedzy i umiejętności. Taki sposób oceniania pozwala zrealizować cele zapisane w Ustawie o Systemie Oświaty Art. 44b ust. 5:

*Ocenianie osiągnięć edukacyjnych i zachowania ucznia odbywa się w ramach oceniania wewnątrzszkolnego, które **ma na celu**:*

- 1) informowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych (...) oraz o postępach w tym zakresie;
- 2) udzielanie uczniowi pomocy w nauce poprzez przekazanie uczniowi informacji o tym, co zrobił dobrze i jak powinien się dalej uczyć;
- 3) udzielanie wskazówek do samodzielnego planowania własnego rozwoju;
- 4) motywowanie ucznia do dalszych postępów w nauce i zachowaniu;
- 5) dostarczanie rodzicom i nauczycielom informacji o postępach i trudnościach w nauce (...) ucznia oraz o szczególnych uzdolnieniach ucznia;
- 6) umożliwienie nauczycielom doskonalenia organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej.

W ust. 3 Art. 44b czytamy:

*Ocenianie osiągnięć edukacyjnych ucznia polega na rozpoznawaniu przez nauczycieli poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia **wiedomości i umiejętności** w stosunku do:*

- 1) **wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego** lub efektów kształcenia i kryteriów weryfikacji w podstawie programowej kształcenia w zawodzie szkolnictwa branżowego oraz wymagań edukacyjnych wynikających z realizowanych w szkole programów nauczania.

Wiedomości możemy ocenić zero-jedynkowo – uczeń posiada je w danym momencie lub nie. Progresywność oceniania polega na tym, że w każdej chwili „zero” może zamienić się w „jeden” – nie musimy w tym celu przeprowadzać testu, sprawdzianu czy odpytywania. Wystarczy obserwacja ucznia lub odpowiednio zadane pytanie.

Podkreślić należałoby, że wiedzę możemy określić tylko w **danym momencie**. Bo jeśli dziś poproszę wykształconą osobę z tytułem magistra, doktora lub nawet profesora o odpowiedź na kilka pytań z zakresu szkoły podstawowej, to z pewnością okaże się, że już nabytej wówczas wiedzy w całości nie posiadamy. Chcą Państwo sprawdzić? (odpowiedzi znajdą Państwo na końcu tekstu)

1. Utwórz imiesłów przysłówkowy współczesny od czasownika „zgubić”.
2. Podaj trzy przyczyny wybuchu powstania listopadowego.
3. Opisz wzajemne oddziaływanie ciał, posługując się trzecią zasadą dynamiki.

Umiejętności są bardziej złożone do ocenienia, trudno jest zastosować skalę zero-jedynkową. W praktyce można przyjąć cztery poziomy:

1. jeszcze nie potrafię,
2. potrafię, ale zajmuje mi to wiele czasu,
3. potrafię sprawnie, bezbłędnie i szybko,
4. potrafię nauczyć tego innych.

Obserwując działania ucznia i odnotowując zmiany, pokazujemy uczniowi w sposób wyraźny jego postępy. *Dwa tygodnie temu byłeś na poziomie 1, a teraz jesteś na poziomie 3. Możemy wspólnie z uczniem zastanowić się, co zrobić, by przejść na wyższy poziom.* Zamiast cyferek w praktyce stosowałam kolory 1 – brak koloru, 2 – żółty, 3 – niebieski, 4 – zielony. Pokazujemy postęp, a tym samym budujemy motywację wewnętrzną.

Obiektywne i rzetelne ocenianie w szkole nie jest możliwe bez dogłębnej znajomości przez nauczycieli **wymagań określonych w podstawie programowej**. Mogę z całą odpowiedzialnością stwierdzić, że wielu nauczycieli tych wymagań nie zna. Znają programy, opierają się na treściach podręczników, natomiast nie dostrzegają, że podstawa programowa zawiera niemal gotowy materiał do pracy z uczniem. Ocenianie progresywne wymaga opracowania przedmiotowych sylabusów przez nauczycieli. Sylabusy miały dla mnie bardzo porządkujący charakter. Nawet jeśli korzystałam z podręcznika i gotowych programów, to najpierw sprawdzałam, czy zawarte w nich treści i przewidywane efekty zgadzają się z podstawą programową. Z kolei omawianie sylabusów z uczniami pozwalało już na wstępie zdiagnozować uczniów, wyselekcjonować „ekspertów”, a nawet wspólnie zaplanować kolejność realizacji wymagań podstawy programowej. Uczniowie nie byli zaskakiwani moimi wymaganiami, jednocześnie czuli się bardziej odpowiedzialni za swoje uczenie się. Bieżące ocenianie miało charakter informacji zwrotnej, a ocena roczna wynikała z okresowych sprawdzianów i obserwacji postępów ucznia. Poniżej znajduje się fragment sylabusu dla klasy 4, z którego korzystałam w pracy z uczniami i nauczycielami. W kolumnie W (wiedza) i U (umiejętności) można na bieżąco zaznaczać, które umiejętności uczeń już opanował i na jakim poziomie. Sylabus jest rodzajem dzienniczka z informacją zwrotną dla ucznia i jego rodziców. Nauczyciel wypełnia identyczną tabelę w Excelu, w której odnotowuje swoje obserwacje dotyczące każdego z uczniów w klasie. Dzięki temu uzyskuje na bieżąco informację zwrotną dla siebie: nad czym powinien popracować z grupą uczniów, z całą klasą, a które zagadnienia są już opanowane.

Sformułowanie wymagań w pierwszej osobie liczby pojedynczej sprawia, że uczeń w większym stopniu rozumie, że wymagania te dotyczą jego samego, a nie działań nauczyciela, choć te drugie są trudne do przecenienia. Staramy się pamiętać o tym, że uczenie się jest procesem wewnętrznym i wymaga aktywności uczących się.

		W	U
Język polski			
1.	Czytam z uwzględnieniem znaków interpunkcyjnych		
2.	Określam temat i główną myśl tekstu		
3.	Oddzielam informacje istotne od drugorzędnych		
4.	Identyfikuję nadawcę i odbiorcę wypowiedzi		
5.	Rozpoznaję epitet, porównanie, przenośnię, ożywienie, uosobienie		
6.	Dzielę wyrazy na głoski i litery		
7.	Zadaję rzeczowe i celowe pytania		
8.	Tworzę krótkie opisy ludzi, przedmiotów, krajobrazu, zwierząt		
9.	Zapisuję dialog		
10.	Redaguję opowiadanie		
Historia			
1.	Opowiadam o historii i tradycjach swojej okolicy, opisuję lokalne zabytki i ich dzieje		
2.	Znam symbole narodowe (barwy, godło, hymn państwowy), najważniejsze święta narodowe i państwowe, potrafię wytłumaczyć ich znaczenie		
3.	Opowiadam treść jednej legendy o początkach państwa polskiego		
4.	Wskazuję sposoby mierzenia czasu w historii i posługuję się pojęciami chronologicznymi		
5.	Rozpoznaję rodzaje źródeł historycznych		
Przyroda			
1.	Rozpoznaję składniki przyrody ożywionej i nieożywionej		
2.	Opisuję sposoby poznawania przyrody		
3.	Podaję przykłady zjawisk pogodowych, opadów i osadów atmosferycznych oraz wskazuję ich stan skupienia		
4.	Prowadzę obserwacje składników pogody, zapisuję i analizuję ich wyniki oraz dostrzegam zależności		
5.	Opisuję układ pokarmowy i jego funkcje		
Matematyka			
1.	Dodaję i odejmuję w pamięci liczby naturalne dwucyfrowe		
2.	Porównuję liczby naturalne z wykorzystaniem ich różnicy		
3.	Rozwiązuję zadania tekstowe		
4.	Obliczam obwód prostokątów i kwadratów o danych długościach boków		
5.	Wskazuję na rysunku cięciwę, średnicę oraz promień koła i okręgu		
6.	Rysuję cięciwę koła i okręgu, a także, jeżeli dany jest środek okręgu, promień i średnicę		
7.	Porównuję ułamki zwykłe		
8.	Rozszerzam i skracam ułamki zwykłe		

		W	U
9.	Znam różne zapisy tego samego ułamka dziesiętnego		
10.	Porównuję ułamki dziesiętne		
Język angielski			
1.	Przedstawiam się		
2.	Opisuję siebie i osoby z najbliższego otoczenia		
3.	Przedstawiam siebie oraz swoich przyjaciół i znajomych		
4.	Stosuję zaimki dzierżawcze: my, your, his, her		
5.	Stosuję czasownik to be w zdaniach twierdzących		
6.	Stosuję czasownik to be w przeczeniach		
7.	Stosuję czas Present Simple do podawania danych personalnych		
8.	Stosuję czasownik have got w zdaniach twierdzących i przeczących		
9.	Stosuję czas Present Simple do opisywania wyglądu zewnętrznego i cech charakteru		
10.	Opowiadam o czynnościach wykonywanych w czasie wolnym		
Informatyka			
1.	Znam zasady zdrowej pracy przy komputerze		
2.	Wiem, jak komputer pomaga w pracy i w nauce		
3.	Otwieram foldery i pliki		
4.	Tworzę i zapisuję foldery i pliki		
5.	Wymieniam zagrożenia związane z powszechnym dostępem do Internetu i opisuję metody wystrzegania się ich		

Ocenianie progresywną można zawrzeć w trzech P.

POPATRZ – POROZMAWIJ – POKAŻ

Najpierw **popatrz**. Obserwuj dziecko, jego zachowania, zainteresowania, wypowiedzi, pytania. Co robi? Jakimi czynnościami zajmuje się chętnie, a jakimi – nie. W przedszkolu i edukacji wczesnoszkolnej w idealnych warunkach dorosły towarzysz grupy dzieci najpierw mógłby obserwować je codziennie przez kilka tygodni, nie ingerując w zabawy i aktywności, a jedynie organizując do nich przestrzeń i materiały. Nie mamy idealnych warunków, ale nawet w takich, jakimi dysponujemy w szkole (miłościwie nam panującej podstawy programowej), możemy zastosować zasadę – najpierw popatrz, co dziecko już potrafi. Nauczyciel powinien zaobserwować i odnotować, jakie elementy podstawy dziecko ma już opanowane. Odnotować po to, by nie zanudzać dziecka informacjami, w których młody człowiek może mieć większą wiedzę od nauczyciela, i po to, żeby umożliwić dziecku podzielenie się swoją wiedzą z innymi. Zaobserwować i odnotować, żeby potem sensownie zaplanować swoje działania.

Potem **porozmawiaj** – powiedz dziecku, co w nim zobaczyłeś, jaki potencjał, jaką wiedzę, jakie umiejętności. Doceniaj, nie oceniaj. Dzięki rozmowie poznaj sposób myślenia i rozumowania ucznia, jego uczucia, emocje, marzenia, pragnienia,

potrzeby i plany. W takiej rozmowie niezwykle istotne jest słuchanie. To wbrew pozorom niełatwa sztuka. Mamy pewne ograniczenia i przyzwyczajenia – szczególnie dotyczy to relacji z dziećmi. My, dorośli, a zwłaszcza nauczyciele, wiemy, co dla dziecka jest dobre, a co – nie. Tak nam się najczęściej wydaje. My mamy plan na dziecko, wiemy, jakie chcemy, żeby było, jakim ma się stać człowiekiem. Mamy więc skłonność do pouczania, negocjowania, doradzania i nakazywania. I tę skłonność musimy powstrzymać, jeśli chcemy poznać i zrozumieć dziecko.

Punkt trzeci to **pokaż**. Pokaż perspektywy, możliwości, jakie stoją przed dzieckiem, szanse i wyzwania. Pokazuj, nie narzucaj, pozostaw dziecku zawsze możliwość wyboru. Jeśli jesteśmy w realiach podstawy programowej, pokażmy dziecku, jakie zagadnienia zawiera podstawa i co jest do zrobienia w związku z tymi wymaganiami, jak i co można zrobić w zgodzie z zainteresowaniami i potrzebami dziecka w sposób prosty, zabawowy, przyjazny. Dziecko nie jest przedmiotem – jest podmiotem. Dziecka nie uczymy – to ono się uczy. My możemy ułatwić lub utrudnić to uczenie się. Ułatwiamy, jeśli podążamy za dzieckiem, zachęcamy je do stawiania sobie ambitnych i realnych celów oraz stwarzamy warunki do ich osiągnięcia. Utrudniamy – jeśli zmuszamy, krytykujemy, skupiamy się na błędach, odbieramy dziecku autonomię i niszczyliśmy wewnętrzną motywację. Ułatwiamy, jeśli odpowiadamy na pytania dziecka, utrudniamy, jeśli tylko my zadajemy pytania i oczekujemy jedynej prawidłowej odpowiedzi.

Marzycielka – powiecie? Jestem marzycielką, co nie wyklucza realizmu! A to, o czym napisałam, jest jak najbardziej realne.

Odpowiedzi:

1. Nie da się, taki imiesłów można utworzyć tylko od czasownika niedokonanego, np. gubić – gubiąc; od czasownika „zgubić” możemy utworzyć imiesłów przysłówkowy uprzedni, czyli „zgubiwszy”.
2. Chęć i gotowość odzyskania niepodległości; sytuacja polityczna, ekonomiczna i społeczna w kraju; prześladowania Polaków, głównie chłopów; łamanie konstytucji przez zaborców, to znaczy Rosję, Austrię i Prusy; surowa dyscyplina w armii, wprowadzona przez Wielkiego Księcia Konstantego; międzynarodowa sytuacja, liczne powstania i rewolucje (m.in. odzyskanie wolności przez Greków, wojna rosyjsko-turecka w 1829 roku, rewolucja francuska w 1830 r., powstanie narodowe Belgii przeciw Holandii); spisek przeciw Wielkiemu Księciu Konstantemu, który był bratem cara Mikołaja I; zamiar wysłania wojska do Francji i Belgii.
3. Jeżeli ciało A działa siłą na ciało B, to ciało B działa na ciało A siłą równą co do wartości, mającą ten sam kierunek, lecz przeciwny zwrot.